

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА КАРЕЛОМ ВАСАКОМ

Болібрух Н.Б.

*магістр Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

З моменту появи ідеї прав людини пропонувалися різні їх класифікації. Залежно від рівня наукової розробки цієї проблематики, обраного критерію, особливостей бачення прав людини, склалася історична послідовність розвитку класифікації прав людини – від простого поділу на довільно викреслені компоненти до пропозицій складних систем взаємопов'язаних прав людини. Практичного значення класифікація основних прав набуває, зокрема, при розробці, творенні конституцій та інших законів будь-якої держави, оскільки здатна сприяти забезпеченню повноти й обґрунтованості послідовності викладу таких прав у законодавстві [1].

Традиційна класифікація прав людини, в основі концепції якої лежить генераційний підхід, розроблена французьким науковцем Карелом Васаком [2]. Цей поділ прав на три покоління передбачає, що перше покоління становлять громадянські та політичні права, друге покоління – соціально-економічні та культурні права, третє – колективні права або солідарні.

Права людини першого покоління були сформульовані в процесі здійснення буржуазних революцій, а потім знайшли свою конкретизацію й легалізацію в соціальній і законодавчій практиці демократичних держав. Мова йде про особисті та політичні права, а саме про право на життя, право на свободу думки, совісті й релігії, право кожного громадянина на участь у веденні державних справ, право на рівність перед законом, право на свободу від довільного арешту, право на гласний, справедливий та незалежний суд. Ці права були закріплені у відповідних актах: Петиція про права (1628 р.), Біль про права (1689 р.), Декларація незалежності США (1776 р.), французька Декларація прав людини та громадянина (1789 р.). Деякі вчені відносять до першого покоління прав людини Велику хартію вольностей (1215 р.). З цих

підстав до цього ж покоління можна віднести й Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.).

Друге покоління прав людини з'являється лише на межі XIX-XX століть, відображаючи результати широкої соціальної боротьби, що точилася в капіталістичних суспільствах того часу. Цей етап включає право на працю, право на вільні зібрання, право на освіту, право на соціальне страхування. Права другого покоління прав людини знайшли своє відображення у Загальній декларації прав людини (1948 р.) [3].

Становлення третього покоління пов'язано з національно визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни. Права третього покоління є правами колективними: право на самовизначення, право на мир, право на економічний і соціальний розвиток, право на користування спільним спадком людства, на здоров'я та безпечне довкілля, на гуманітарну допомогу.

XXI століття відзначається розвитком науково-технічного прогресу, якісними змінами потреб та прагнень у суспільстві, розширенням можливостей вибору поведінки людей. Експерименти у сфері біотехнологій, розробка новітніх інформаційних систем та інші науково-технічні досягнення стають передумовами становлення нових прав людини. Поряд зі сталими та визнаними правами людини виникають раніше невідомі специфічні можливості, правове положення яких не визначене, що ставить питання про їх нормативне закріплення.

Дана класифікація є динамічною, а розвиток науки в галузі мікробіології, медицини, генетики тощо дає підстави для ствердження існування нового етапу в історії розвитку прав людини. Отже, до переліку прав четвертого покоління можна включити зміну статі (Європейський суд з прав людини застосовував Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод в ряді важливих рішень, заявивши, що держави повинні надавати трансгендерам можливість пройти хірургічну операцію для повної зміни статі і гендеру, і що така хірургічна операція повинна покриватися системою страхування, як «необхідне за медичними показаннями» лікування. Суд також постановив, що держави повинні визнавати зміну статі в документах, що

засвідчують особу) [4], трансплантацію органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби (Суд Європейського Союзу прирівняв одностатеві шлюби до традиційних, проте Європейський суд з прав людини не зобов'язав держави-учасниці реєструвати їх) [5], штучне запліднення, евтаназію (Європейським судом винесено ряд рішень як про відмову в праві на гідну смерть, так і про визнання права на гідну смерть) [6], вільну від дитини сім'ю, незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами, на доступ до Інтернету (Організація Об'єднаних Націй резолюцією від 3 червня 2011 року визнала право на доступ до Інтернет одним із невід'ємних прав людини) [7] тощо.

Четверте покоління прав людини ґрунтується на незалежному та альтернативному виборі форми правомірної поведінки та пов'язане із автономією визначення особи і дій. При цьому гармонійне застосування норм релігії, моралі та права є гарантією встановлення позитивної поведінки особи, оскільки права людини, враховуючи традиційні цінності суспільства, релігійні й моральні переконання, повинні бути універсальною нормою для кожного члена людського співтовариства.

Сьогодні виникають дискусії серед членів суспільства про те, чи потрібні людям такі права та якими повинні бути межі їх реалізації. Деякі міжнародні організації визначились щодо певних вище перелічених прав ще понад 15 років тому (Резолюція стосовно клонування людини, прийнята Європейським Парламентом (1998 р.) тощо). Тому, ми вважаємо, що ці права й акти щодо них, мають бути переглянуті та ретельно досліджені, як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

1. Мушак Н. Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів/ Н.Б. Мушак// Часопис київського університету права. – №2. – К., 2011. – С. 298-301

2. Радзівєвська В. Права людини нового покоління та їх міжнародно-правове регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknivs/2010_5/radzivsa.html

3. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право. – Х.: Одиссей, 2008. – С. 164

4. CASE OF I. v. THE UNITED KINGDOM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=003-585782-589432#%7B%22itemid%3A%5B%5C%22003-585782-589432%5C%22%7D%7D>

5. CASE OF HÄMÄLÄINEN v. FINLAND [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-145768#{{itemid}}:{{001-145768}}>

6. CASE OF PRETTY v. THE UNITED KINGDOM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60448#{{itemid}}:{{001-60448}}>

7. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf

Науковий керівник: *М.М. Сірант к.ю.н., доцент кафедри конституційного та міжнародного права ІНПП Національного університету «Львівська політехніка»*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Войтко Д. В.

студентка I курсу

*Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – орган Верховної Ради України, що здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні (омбудсмен) [1].

Історія цього інституту бере свій початок у Швеції з 1809 року, де він уперше був запроваджений. Передумовами до створення цієї інституції у Швеції була притаманна шведам багатовікова традиція верховенства права та поваги до індивідуальних прав людини [2].

Такі посадові особи в різних країнах світу зветься по-різному: в Іспанії – народний захисник, в Польщі – речник громадянських прав, в Франції – посередник Французької Республіки, в Литві – контролер сейму тощо [3, с. 3].

14 квітня 1998 року Верховна Рада України обрала першого в історії держави Уповноваженого з прав людини – Н. Карпачову [2].

~ 163 ~